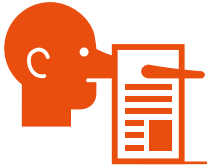

FAKE NEWS?

WHAT'S IN A NAME

Colofon

Dit pakket werd uitgewerkt door
Sanne Hermans (Mediawijs), met hulp van
Veerle Marckx (Vlaamse Nieuwsmedia),
Fried Aernouts (Stampmedia),
Kris Custers (Stampmedia) en
Erwin Marcisz (Bibliotheek Limburg),
in kader van Nieuws in de klas voor
Difference Day.

INLEIDING

Hoe stimuleer je leerlingen om het nieuws te volgen en daar kritisch mee om te gaan? Nieuws komt via allerlei kanalen binnen. Foutieve nieuwsberichten worden soms bewust geschreven en verspreid. Nieuwsberichten worden overgenomen en weer gedeeld. Het is voor iedereen noodzakelijk om kritisch naar de bron en boodschap van nieuws te kunnen kijken om zo een eigen mening te kunnen vormen.

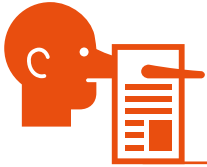

De opdrachten zijn bedoeld voor leerlingen van de derde graad secundair onderwijs. De opdrachten sluiten aan bij verschillende vakoverschrijdende eindtermen:

- De leerlingen gaan alert om met media;
- De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte;
- De leerlingen illustreren de rol van de media en organisaties in het functioneren van ons democratisch bestel.

Leerdoelen

- De leerling kan de verschillende vormen van nepnieuws herkennen.
- De leerling kan de verschillende vormen van nepnieuws toepassen.
- De leerlingen kan aan de hand van de checklist nepnieuws herkennen.
- De leerling kan aan de hand van voorbeelden uitleggen wat nepnieuws is.
- De leerling kan aantonen waarom nepnieuws nu zo actueel is.
- De leerling kan een mening formuleren over nepnieuws.
- De leerling kan beelden bij een nieuwsbericht analyseren.

FAKE NEWS

Wat is Fake News? En mogen we wel spreken van Fake News?

Valse berichten en misleidende informatie zijn niet nieuw. Al in de oudheid is er sprake van valse en misleidende berichtgeving. Maar het is wel groter dan ooit en heeft ervoor gezorgd dat fake nieuws of nepnieuws op de politieke agenda is komen te staan. Valse nieuwsberichten zijn ook niet voorbehouden voor sociale media: ook de klassieke media en hun sites nemen valse nieuwsberichten over. Maar sinds de opkomst van sociale media worden deze berichten eens zo snel verspreid en blijven ze langer rondzwerven. Dat maakt het moeilijker om nepnieuws te ontcrachten. Iedereen kan nu ook berichten maken, publiceren en delen. Zo maken mensen valse berichten om de aandacht van lezers te trekken en zo een aardige cent bij te verdienen. Maar dat is echter maar één aspect van een bredere problematiek. Er zijn verschillende fenomenen die maar al te snel als nepnieuws bestempeld worden. Denk maar aan slechte journalistiek, satire en propaganda.

Er is dus niet zoiets als fake nieuws. Fake nieuws is eerder een verzamelnaam geworden. Maar het is vandaag de dag belangrijk om net niet alles onder dezelfde noemer te plaatsen. Want deze verschillende fenomenen vragen om een andere manier van aanpak.

Vormen van valse berichten

In een recent onderzoeksrapport van First Draft News leggen Claire Wardle en Hossein Derakhshan uit wat zij verstaan onder 'Fake News'. In eerste instantie halen ze aan dat fake nieuws geen goede term is omdat fake nieuws veel complexer is dan de term laat uitschijnen. Ze spreken in hun onderzoek over informatievervuiling en bakenen drie grote categorieën van informatievervuiling af: misinformatie, desinformatie en kwalijke informatie. Fake nieuws is dus niet zo eenduidig.

Daarnaast is het ook belangrijk om volgende drie elementen in het achterhoofd te houden wanneer je op zoek gaat naar voorbeelden van informatievervuiling of om voorbeelden beter te begrijpen:

- **Wie creëerde en verspreidde de informatie** (iemand via sociale media, journalist, trol ...)? En wat was hun doel (slechte journalistiek, parodie, provoceren, uit overtuiging, om geld te verdienen, politiek, propaganda ...)?
- **Welke type boodschap** wordt gebruikt, in welk format en met welke eigenschappen?
- **Wie zijn de ontvangers** van de boodschap, hoe interpreteerden ze dit en hoe reageerden ze erop?

VORMEN

Aan de hand van dit raamwerk kan je vormen van nepnieuws onderscheiden en kan je ook gericht de verschillende vormen aanpakken.

- 1. Mis-informatie** is informatie die foutief is, maar niet gemaakt werd met de bedoeling om iemand te schaden.
  - **Foutieve connectie:**
wanneer titels, visuals of onderschriften niet overeenstemmen met de informatie.
  - **Misleidende inhoud:**
wanneer informatie zo geframed wordt dat het een persoon of organisatie in een slecht daglicht plaatst.
- 2. Desinformatie** is informatie die foutief is en doelbewust gemaakt wordt om personen, sociale groepen, organisaties of landen te schaden.
  - **Foutieve context:**
wanneer waarheidsgetrouwe informatie gedeeld wordt met foutieve contextuele informatie.
  - **Bedrieglijke inhoud:**
wanneer waarachtige bronnen worden geïmiteerd.
  - **Gemanipuleerde inhoud:**
wanneer waarachtige informatie of beelden gemanipuleerd worden met als doel te misleiden.
  - **Gefabriceerde inhoud:**
doelbewust gemaakte, 100% foutieve content bedoeld om te misleiden of te schaden.
- 3. Kwalijke informatie** is informatie die waarheidsgetrouw is, en in een conflict gebruikt wordt om een persoon, organisatie of land te schaden.
  - **Lekken, cyberpesten en haatspeech** zijn vormen van informatie die op waarheidsgetrouwe informatie gebaseerd kunnen zijn, maar wel strategisch ingeschakeld worden om personen of organisatie te schaden.

MOTIVATIE

Er zijn volgens haar verschillende motieven waarom mensen deze content creëren: slechte journalistiek, om te parodiëren, om te provoceren, uit overtuiging, uit partijgeest, uit winstbejag, politieke invloed en propaganda. Wanneer je deze motieven naast de verschillende vormen van 'Fake News' legt dan kan je bepaalde patronen herkennen en zie je dat verschillende vormen voor specifieke doeleinden gebruikt worden.

VERSPREIDING

Deze informatie wordt op verschillende manieren verspreid:

- Berichten die gedeeld worden via sociale media
- Via journalisten die onder druk staan om zo snel mogelijk een volledig verslag te brengen
- Via bepaalde mensen die de publieke opinie proberen te beïnvloeden
- Trolling

Hoe herken je nepnieuws? Wat kan je zelf doen?

Bronnen controleren

Het is belangrijk om de betrouwbaarheid van een bron goed te kunnen inschatten. De affiche 'Betrouwbare informatie of fake' van Mediawijs en StampMedia somt 10 eenvoudige stappen op om nieuwsberichten te analyseren en om foutieve berichten van echte nieuwsberichten te onderscheiden.

Onthoud alvast deze gouden regel: denk kritisch na en verzamel informatie van verschillende bronnen om voldoende geïnformeerd te zijn.

1 LEES VERDER DAN DE TITEL

Zelfs in 'echt nieuws' zegt de titel niet alles. Lees dus even verder voor je blindelings deelt. Een titel van een artikel is niet altijd een samenvatting van het bericht. Soms is een titel bedoeld om aandacht te trekken, om bepaalde emoties op te roepen. Ook in koppen worden vaak citaten gebruikt tussen aanhalingstekens. Kijk ook eens meer in detail naar foto's of videofragmenten. Zijn deze al eens ergens anders verschenen? Dit kan je makkelijk nagaan via Google.

2 CHECK DE AUTEUR

Bestaat de auteur echt? Heeft de auteur meerdere berichten geschreven? Zoek of de auteur een cv online heeft of meer ongeloofwaardige artikelen geschreven heeft. Verschijnt die op sites die je kent? Of enkel op de site waar hij/zij voor schrijft?

3 CHECK DE BRON

Wordt in het artikel aangegeven wat de bron is van het nieuws? In een goed nieuwsbericht worden de bronnen genoemd. Bijvoorbeeld een ander nieuwsmedium, organisatie, interview of rapport. Controleer deze bronnen vervolgens want soms wordt verwezen naar een onderzoek dat niet bestaat. Ook kan het zijn dat één van de afzenders een belang heeft bij het (foutieve) bericht.

4 CHECK DE DATUM

Soms is het niet echt 'fake', maar een aanpassing van dingen die ooit echt gebeurd zijn. Soms wordt er verwezen naar een gebeurtenis in het verleden die moeilijk te checken is (of gewoon nooit gebeurd is). Soms wordt op een oud artikel een nieuwe datum gezet en een passen ze de titel aan. Dan spreken we ineens ook over plagiaat. Controleer daarom de datum van het originele bericht.

5 WAAR KOMT HET ARTIKEL VANDAAN?

Kan je nagaan van waar het artikel komt? Heb je het bericht van een betrouwbaar nieuwsmedium of verschijnt het enkel op sociale media? Bekende nationale of regionale nieuwsmedia controleren hun nieuws. Professionele nieuwsmedia houden zich doorgaans aan de journalistieke regels en controleren gebruikte bronnen. Zij zijn daarop aanspreekbaar, hebben redactiestatuten en veel nieuwsmedia zijn aangesloten bij de Raad van de Journalistiek. Als je de bron niet kent, lees dan ook andere berichten. Zijn ze geloofwaardig?

Controleer het bericht of de nieuwstitel op een verzamelsite van nepberichten staat zoals www.hoaxwijzer.be. Kijk ook eens naar de url van een website.

6 CHECK DE LINKS

In veel artikels zitten links naar andere websites, instanties en/of wetteksten. Maar dat wil niet zeggen dat die echt zijn, of dat er ook in staat wat in het artikel beweerd wordt.

7 IS HET SATIRE?

Wat is de intentie van de schrijver? Waarom heeft hij het artikel geschreven of de reportage gemaakt? Heeft hij bepaalde belangen?

Satire is een stijl waarbij humor wordt gebruikt om te amuseren en soms om commentaar te geven op ontwikkelingen in de maatschappij. Net zoals cartoons dat doen. Er kan worden overdreven of situaties worden omgekeerd voorgesteld. Er zijn satirische nieuwswebsites, maar ook in mainstream media vind je soms, bijvoorbeeld in een column, fictieve verhalen. Herken stijlkenmerken als satire, parodie of ironie. Vaak staat het in het colofon en bij columns er altijd bij wie de columnist is (zie ook bij punt 5).

Een voorbeeld van een satirische site is www.raaskalderij.be

8 DENK AAN JE EIGEN VOORORDELEN

Iedereen heeft vooroordelen, of je geeft op zijn minst de voorkeur aan iemand die iets zegt dat je eigen voorkeur wegdraagt.

9 PRAAT EROVER. VRAAG HET AAN DE EXPERTS.

Deze checklist helpt, maar geeft geen 100% garantie. Als je twijfelt kun je altijd iemand vragen om naar het bericht te kijken. Dat kan een volwassene, expert of vriend zijn.

10 ENKELE SIGNALLEN

- een anonieme auteur
- veel uitroeptekens
- veel woorden in hoofdletters
- Schrijffouten
- "Dit is GEEN hoax!"

Bron: Deze checklist is gebaseerd op de affiche '10 vragen die je op weg helpen om te achterhalen of informatie online fake is of niet' van Mediawijs en StampMedia.

Download de affiche met de 10 tips: <https://mediawijs.be/tools/betrouwbare-info-of-toch-fake>

Beelden controleren

Beeldmateriaal wordt vaak gebruikt om aan te tonen of een bericht echt is of niet. Maar het is niet omdat er beeldmateriaal gebruikt wordt dat iets waar is. Bij misleidende berichten wordt vaak gebruik gemaakt van beeldmateriaal zoals foto's en video's die bewerkt zijn. Op het eerste zicht lijken deze beelden objectief. Maar is het wel zo? Soms worden afbeeldingen gebruikt die al eens ergens anders verschenen zijn in een gelijkaardige context. Of vaak worden videofragmenten bewerkt door bepaalde fragmenten weg te laten. Het is dus belangrijk om naast de tekst ook beeldmateriaal kritisch te analyseren.

Hoe doe je dat?

Via Google images of www.tineye.com kan je bijvoorbeeld nagaan of foto's bewerkt zijn en wat de originele bron is.

First Draft News ontwikkelde een handige tool om je eigen kennis te testen: "Test your verification skills with our Observation Challenge". De tool bestaat uit verschillende afbeeldingen waarbij je moet nagaan in welk land de foto genomen is. De tool leert je op een bepaalde manier naar foto's kijken. <https://firstdraftnews.org/en/education/curriculum-resource/test-your-verification-skills-with-our-geolocation-challenge/>

Mediawijs ontwikkelde samen met VIAA een interactieve tool om kritisch met video's in de klas aan te slag te gaan. Je kan de tool via deze link terugvinden: <https://mediawijs.be/andersbekeken>.

Wanneer je met beeldmateriaal aan de slag gaat, stel je best volgende vragen:

- 1 Wat zie je? Of wat hoor je? Is er misschien iets bijzonders te zien of te horen op de achtergrond?
- 2 Daarna komt de 'wie' vraag! Weet je wie het beeldmateriaal heeft gemaakt? Is het een betrouwbare bron? En 'voor wie' is dit bedoeld? Op welke manier houdt de maker rekening met het doelpubliek?
- 3 Waar zijn de beelden gemaakt? Zou je de beelden anders bekijken wanneer ze in een ander land gemaakt zijn?
- 4 Wanneer zijn de beelden gemaakt? Beelden van 50 jaar geleden kan je best in die tijdsgeest situeren. Maar ook de actualiteit of trends bepalen vaak de bril waardoor een maker kijkt.
- 5 Ook hoe je iets in beeld brengt, bepaalt mee de boodschap. Op welke manier wordt een mening of een bevolkingsgroep in beeld gebracht? Welk format gebruikt de maker? Werden de beelden gemonteerd in functie van het verhaal? Of werden de beelden achteraf bewerkt? En welk effect heeft dit?
- 6 Alle vragen komen samen in de 'waarom' vraag? Want elk beeld is het resultaat van keuzes. Wat is de intentie van de maker? Waarom gebruikt de maker een bepaald format of een bepaalde techniek? En welke boodschap wil de maker hiermee overbrengen aan de kijker?

Door deze vragen te stellen, kom je te weten wat er allemaal schuilgaat in een beeld.

TIP

Wil je meer weten over beelden in het nieuws?

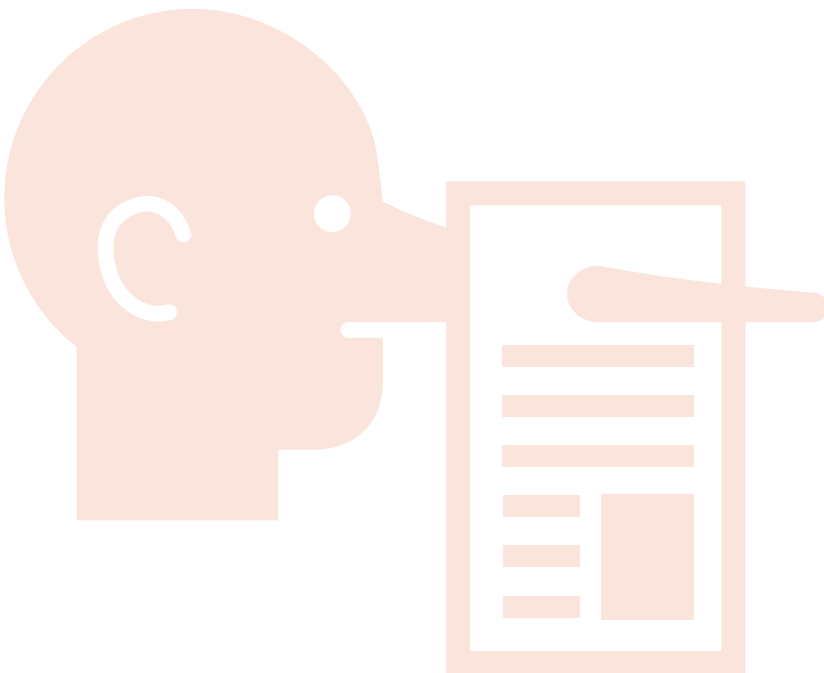
Neem dan zeker eens een kijkje in het pakket 'Beelden in het nieuws' op www.nieuwsindeklas.be of www.lerenmetbeelden.be.

Enkele voorbeelden

- Deze kindjes maken elke ramp mee: <http://www.demorgen.be/tvmedia/deze-kindjes-maken-elke-ramp-mee-b7c2122b/>
- Knoeien met beelden: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/01/05/knoeien-met-beelden>
- Fotograaf Jimmy Kets toont hoe je beelden kan manipuleren aan de hand van een fotoreportage van Brussel tijdens dreigingsniveau 4.
http://www.standaard.be/cnt/dmf20151124_01986375
<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/videozone/programmas/deaf-spraak/2.41872>

Is er sprake van een filter (bubble)?

De invloed van de media

Media beïnvloeden hoe we naar iets kijken. Het lukt zelden om de werkelijkheid in al zijn complexiteit voor te stellen, mediaberichten vereenvoudigen de werkelijkheid. De media stappen ook mee in de waan van de dag. Feiten, gebeurtenissen, uitspraken, die in werkelijkheid niet de meest grote of invloedrijke zaken zijn, maar die overmatige media-aandacht krijgen, hebben daardoor potentieel meer invloed. De werkelijkheid wordt in de media ook voorgesteld vanuit het ideologische kader van de journalist, het mediabedrijf of de bron van het bericht.

Maar ook de mogelijke stappen daarvoor, waarbij iemand een persbericht opstelt of een persconferentie houdt of onderzoeksresultaten verspreidt ... waarbij de inhoud al van meet af aan zwaar gekleurd of ronduit leugenachtig is, kan een rol spelen in hoe we naar iets kijken.

Daarnaast zijn vele nieuwssites afhankelijk van klikcijfers, het is dan belangrijk om te weten dat je voor vermomde reclame moet opletten. Maar dan is het evengoed belangrijk om te weten dat nieuwssites die geld vragen voor hun artikels niet (of minder) gebonden zijn aan adverteerders, en dus op een andere manier te werk kunnen gaan.

Berichtgeving is dus gekleurd. Soms is dit duidelijk, maar soms ook niet. Hierdoor wordt het steeds moeilijker om feiten van meningen en echt nieuws van foutieve informatie te onderscheiden.

Meer weten?

Neem een kijkje in het dossier [Nieuws- en informatiegeletterdheid van Mediawijs](#) of bekijk de tool [Iedereen Journalist van Mediawijs en StampMedia](#) die meer inzicht geeft in het nieuwsmedialandschap.

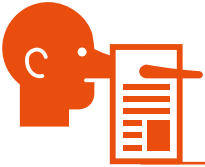
De rol van algoritmes

Als je rondsurft op het internet, moet je je ook bewust zijn dat er zoiets bestaat als een 'Filter Bubble'. Telkens je een zoekactie start of op de 'Vind ik leuk'-knop klikt, maakt de website waarop je surft een algoritme aan. De site zal onthouden waar je woont, wat je graag leest, welke pagina's je geliked hebt, welke aankopen je online doet, ... Op basis daarvan zal hij je zoekresultaten filteren of ordenen. Zo kan de aanbieder optimaal inspelen op jouw behoeften. Dat betekent dus ook dat je bepaalde dingen niet te zien krijgt. En je krijgt bevestigd wat je al wist. Algoritmes bepalen dus wat jij online op je bord krijgt, ze zijn heel bepalend voor de informatie die jij te zien krijgt.

Zo wordt ook nieuws gepersonaliseerd. Dat nieuws kan gepersonaliseerd worden, is voor velen nieuw. Op je newsfeed op Facebook maar ook op nieuwsplatformen krijg je bijvoorbeeld maar een selectie van artikels te zien of worden steeds dezelfde type content gedeeld op basis van je voorkeuren. Ook het gebruik van apps op de smartphone heeft een invloed op nieuwspersonalisatie. Door de locatiebepaling krijgen deze ook zicht op waar je je op dat moment bevindt. Zo krijg je niet alleen reclame van restaurants in de buurt maar ook nieuws vanuit een bepaalde regio.

De meeste mensen staan heel kritisch tegenover de 'Filter Bubble'. Eli Pariser beargumenteert in een Ted Talk krachtig dat dit uiteindelijk slechte gevolgen voor onszelf en

de democratie zal hebben (<http://mediawijs.be/mediabank/opgelet-met-online-filtering>). In eerste instantie lijkt het misschien handig, een systeem dat je zoekresultaten op maat filtert, maar uiteindelijk beperkt het je kijk op de wereld door informatie te verbergen. Bezwaren zijn bijvoorbeeld privacy, zaken missen, onafhankelijkheid verliezen of slechte filtering; motivaties zijn efficiëntie, tijd besparen en interesses verdiepen.

Als je weet dat het Facebook-algoritme geneigd is je informatie voor te schotelen dat aanleunt bij je standpunten, dan kan je daarop inspelen, bijvoorbeeld door af en toe moeite te doen om zaken te lezen die niet in je interessesfeer zitten. Tips om anoniemer te surfen kan je op de website www.mediawijs.be terugvinden.

Andere filters

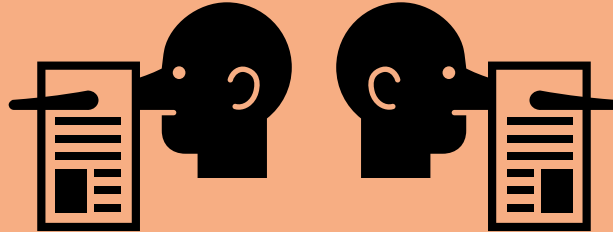

We hadden we het over de filters bij de mensen of bedrijven die nieuwsitems maken en in een medium plaatsen en daar zijn er al meer dan voldoende van. We hadden het weinig over de mogelijke stappen daarvoor, waarbij iemand een persbericht opstelt of een persconferentie houdt of onderzoeksresultaten verspreidt of ... waarbij de inhoud al van meet af aan zwaar gekleurd of ronduit leugenachtig is. Maar ook dat speelt natuurlijk zowel in de klassieke, als de digitale media mee.

BRONNEN

- Blog Ed Tech= <http://blog.ed.ted.com/2017/01/12/how-to-tell-fake-news-from-real-news>
- De geschiedenis van fake news
<http://www.nybooks.com/daily/2017/02/13/the-true-history-of-fake-news/>
- De redactie: <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/cultuur%2Ben%2Bmedia/media/1,2820017#>
- Dossier Invloed van media van Mediawijzer.net: <https://www.mediawijsheid.nl/invloed-media/>
- Dossier Nepnieuws van Mediawijzer.net <https://www.mediawijsheid.nl/nepnieuws/>
- First draft news Observation challenge: <https://firstdraftnews.org/en/education/curriculum-resource/test-your-verification-skills-with-our-geolocation-challenge/>.
- How to factcheck the news: https://www.facebook.com/Channel4News/videos/10154548775681939/?hc_ref=PAGES_TIMELINE
- <http://www.factcheck.org/2015/11/trump-retweets-bogus-crime-graphic/>
- <http://www.factcheck.org/2016/11/how-to-spot-fake-news/>
- <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/pewdiepie-youtube-anti-semitism-felix-kjellberg-death-to-all-jews-video-posts-jokes-a7585251.html>
- <http://www.npr.org/sections/alltechconsidered/2016/12/05/503581220/fake-or-real-how-to-self-check-the-news-and-get-the-facts>
- <https://www.cnet.com/news/pewdiepie-antisemitic-wsj-wall-street-journal-nazi-felix-kjellberg-disney-youtube/>
- Nieuws in de klas Nederland: <https://www.nieuwsindeklas.nl/nieuws/fakenieuws>
- Objectieve journalistiek <https://decorrespondent.nl/6073/waarom-objectieve-journalistiek-een-misleidende-en-gevaarlijke-illusie-is/155650990-09fc1192>
- [Pewdiepie](#)
- Ted Talk Eli Pariser: <http://mediawijs.be/mediabank/opgelet-met-online-filtering>
- The Guardian:
<https://www.theguardian.com/media/2016/dec/18/what-is-fake-news-pizzagate>
- Vormen van Fake News
http://m.standaard.be/cnt/dmf20161128_02597453?shareId=4f7ece98b4ca3173ccd-59b6798e455f24d3971d371e1fdafa96534021efde1769a34b490708c38e880a4484034570b4e-69840609c3ffcde00701eee9848ccd8aa2d675c11379f2c5685049e19e809a6b629ef77fc567f-8c9aa5b3f2a0093cc1b
- Vormen van Fake News: http://www.cjr.org/tow_center/6_types_election_fake_news.php
- Vormen van Fake News: <https://firstdraftnews.com/fake-news-complicated/>
- Wereldmorgen: <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2016/12/07/fake-news-is-onderdeel-van-een-propagandamachine-die-we-nauwelijks-begrijpen>

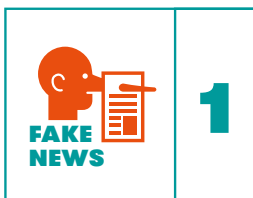

FAKE NEWS?

OPDRACHTEN

De eerste vier opdrachten zijn bedoeld om de leerlingen zelf een mening te laten vormen en om hen kritisch te laten nadenken. Bij opdracht 5 tot en met 7 gaan de leerlingen zelf aan de slag met bestaand materiaal en maken ze zelf nieuwsberichten. Ze beoordelen of nieuwsberichten en foto's echt zijn of niet en maken een checklist om vals nieuws te herkennen. De laatste opdracht is bedoeld als verwerkingsopdracht om na te gaan wat de leerlingen onthouden hebben van de les.

Wat is nepnieuws? En hoe kan je het herkennen?

Met de komst van het internet en sociale media, wordt nieuws aan een snel tempo verspreid door een verschillende media. Maar welk nieuws consumeren we het beste? En mogen we alles zomaar geloven? Maar wat is nepnieuws eigenlijk? Wie maakt het? En hoe herkennen we het?

Dat ontdek je in deze KLAAR-aflevering op Het Archief voor Onderwijs.

<https://onderwijs.hetarchief.be/media/klaar-fake-news-wat-het/xUUdVtqLIOPaKdakGVpGGSkj>

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Kijk op voorhand al eens naar het videofragment.
Let op: om het videofragment te bekijken, heb je een account nodig op Het Archief voor Onderwijs.

UITLEG WERKVORM

Dit filmpje is een goede manier om het gesprek aan te gaan met leerlingen over fake news.

Mogelijke vragen die je kan stellen:

- Wat is nepnieuws?
- Waarom verspreiden mensen nepnieuws?
- Wie maakt nepnieuws?
- Heb je zelf al eens nepnieuws gespot?
- Vinden ze alle bronnen even betrouwbaar?
- Hoe kan je feiten van meningen onderscheiden?
- Hoe kan je nepnieuws herkennen?

Drie vragen en drie antwoorden

Sociaalnetwerksites liggen onder vuur omdat ze steeds vaker onjuiste nieuwsberichten laten circuleren. Journalist Tim Verheyden (VRT) beantwoordt drie vragen over zogenoemd “vals nieuws”.

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Kijk op voorhand al eens naar volgende fragmenten op Het Archief voor Onderwijs:
- **Fragment 1** Waarom steekt de discussie over vals nieuws nu op?
<https://onderwijs.hetarchief.be/media/vals-nieuws-op-sociale-media/L2mNSMLYQckVlcgioozXsboT>
- **Fragment 2** Hoe groot is de rol van Facebook?
<https://onderwijs.hetarchief.be/media/hoe-groot-de-rol-van-facebook/dPMMYQQgRHIjA9Oa7Oziqf2m>
- **Fragment 3** Hoe kan ik het herkennen?
<https://onderwijs.hetarchief.be/media/hoe-kan-ik-vals-van-echt-nieuws-onderscheiden/vEpKRdDQUqSOEinBYwaO6Hmg>

BENODIGDHEDEN

- Internet
- Grote flappen en stiften
- Eventueel kaartjes met mogelijke vragen en antwoorden
- Werkblad voor de leerlingen met de drie vragen en ruimte voor antwoorden

UITLEG WERKVORM

15 MIN

- Verdeel de klas in 3 groepen. Laat de leerlingen in groep brainstormen over een van de drie vragen. Nadien schuiven de groepjes door en vullen aan of verbeteren het antwoord van de vorige groep. Dit doe je drie keer zodat elke groep de drie vragen besproken heeft.

3 vragen

- Waarom steekt de discussie over vals nieuws nu op?
- Wat is de rol van Facebook?
- Hoe kan ik vals nieuws van echt nieuws onderscheiden.

TIP

Geef elke groep enkele kaartjes met mogelijke antwoorden op de vragen. Dit helpt hen om de discussie op gang te trekken.

- **Mogelijke antwoorden:** vals nieuws komt enkel voor op sociale media, valse nieuwsberichten hebben een impact op het wereldbeeld, vals nieuws draait om het verzamelen van data, vals nieuws is van alle tijden, via sociale media krijgen we verschillende indrukken, Facebook is een echokamer, gelezen op sociale media dus het zal wel echt zijn, ...
- Laat elke groep kort toelichten wat ze gevonden hebben.
- Bespreek nadien de antwoorden van de leerlingen aan de hand van de drie videofragmenten. Is er een verschil tussen de antwoorden? Zijn ze tot nieuwe inzichten gekomen? Mogelijk vragen die je hierbij nog kan stellen.

Fragment 1

- Waarom steekt de discussie over nepnieuws nu op?
- Wat is "Fake News"?
- Heb je zelf al eens een foutief bericht gelezen?
- Is vals nieuws enkel te vinden op sociale media?
- Was er vroeger dan geen sprake van foutieve en misleidende nieuwsberichten?
- Waarom doen mensen dat?

Fragment 2

- Wat is de rol van Facebook?
- Zorgen sociale media ervoor dat we ons beter en gerichter informeren?
- Hoe groot is de rol van Facebook?
- Bepaalt Facebook zelf wat waar is?
- Ziet iedereen dezelfde berichten? Hoe komt dit?
- Wat kan je hier aan doen?

Fragment 3

- Hoe kan ik vals nieuws van echt nieuws onderscheiden?
- Waaraan herken je foutieve berichten?
- Zou je zelf foutieve berichten delen? En zo ja, hoe dan? In – of exclusief commentaar?
- Wat geloof je zelf als je iets leest/ziet/hoort? Hebben de kranten/TV het bij het goede einde of zijn zij beïnvloed door populisme/politieke spanningen?
- Kan je foutieve berichten stoppen?

Stellingenspel

Wat denken de leerlingen over foutieve en misleidende berichten?
Ga het na aan de hand van enkele stellingen.

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Maak enkele stellingen rond vals nieuws

BENODIGDHEDEN

- Eventueel Smartphone en internet
- Werkblad voor de leerlingen met de stellingen

UITLEG WERKVORM

🕒
20 MIN

Een stellingenspel kan je op verschillende manieren doen.
We geven hier enkele mogelijkheden.

→ Optie 1

De leerkracht noemt de stelling. Iedereen kiest een positie. Wie voor is, zet zich vooraan. Wie tegen is, zet zich achteraan. Wie denkt geen mening te hebben, of zowel voor als tegen is, zet zich in het midden van de ruimte. De leerkracht polst bij de verschillende posities.

→ Optie 2

Maak gebruik van een online tool zoals Socrative, Mentimeter of Plickers. Met Plickers heb jij als leerkracht enkel een smartphone nodig.

Mogelijke stellingen :

NEPNIEUWS KOMT TOT STAND DOOR SOCIALE MEDIA.

- **Fout:** nepnieuws is niet nieuw. Vroeger was er ook al sprake van valse berichten. Maar met de komst van sociale media worden valse berichten sneller verspreid en daardoor is de impact veel groter.

SOCIALE MEDIA ZORGEN ERVOOR DAT WE ONS BETER EN GERICHTER INFORMEREN.

- **Fout:** Facebook creëert een filterbubble. Als je bepaalde foto's, bepaalde media of bepaalde artikels leuk vindt, krijg je alleen maar meer van hetzelfde. We bevestigen dus voortdurend ons eigen grote gelijk.

VALSE NIEUWSBERICHTEN HEBBEN EEN IMPACT OP HET WERELDBEELD.

- **Juist**

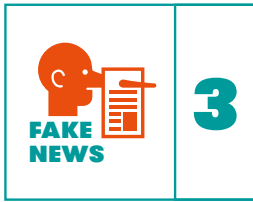
VALS NIEUWS DRAAIT OM DATA VERZAMELEN.

- **Juist**

VIA SOCIALE MEDIA KRIJGEN WE VERSCHILLENDE INDRUKKEN.

- **Fout:** Facebook creëert een filterbubble. Als je bepaalde foto's, bepaalde media of bepaalde artikels leuk vindt, krijg je alleen maar meer van hetzelfde. We bevestigen dus voortdurend ons eigen grote gelijk.

FACEBOOK IS EEN ECHOKAMER.

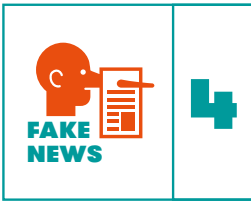
- **Juist:** Sociale media creëren een *filterbubble*. Als je bepaalde foto's, bepaalde media of bepaalde artikels leuk vindt, krijg je alleen maar meer van hetzelfde te zien. Bovendien krijg je ook enkel de berichten van personen met dezelfde interesses en visies te zien. Zo wordt je visie op de wereld eenzijdig. Dit noemen we ook wel de echokamer. Je visie wordt nooit meer uitgedaagd en je denkt (misschien ten onrechte) dat iedereen denkt zoals jij. De meeste mensen staan heel kritisch tegenover de 'filter bubble' en de 'echo chamber'. We bevestigen dus voortdurend ons eigen grote gelijk. Het is daarom belangrijk om ook mensen te volgen, liken... die er een andere visie dan jezelf op nahouden.

MEDIA BEÏNVLOEDEN HOE WE NAAR IETS KIJKEN?

- **Juist.** Media beïnvloeden hoe we naar iets kijken. Het lukt zelden om de werkelijkheid in al zijn complexiteit voor te stellen, mediaberichten vereenvoudigen de werkelijkheid. De media stappen ook mee in de waan van de dag, feiten, gebeurtenissen, uitspraken, die in werkelijkheid niet de meest grote of invloedrijke zaken zijn, maar die overmatige media-aandacht krijgen en daardoor potentieel meer invloed. De werkelijkheid wordt in de media soms ook voorgesteld vanuit het ideologische kader van de journalist, het mediabedrijf of de bron van het bericht.

GELEZEN OP SOCIALE MEDIA DUS HET ZAL WEL ECHT ZIJN.

- **Fout:** Sommige sites brengen enkel nepnieuws. Andere sites zijn erg links of rechts en brengen uitsluitend nieuws vanuit die ideologie. Daarnaast bestaan ook sites die echt en vals nieuws combineren. Wees dus kritisch. Kijk naar de bron en wees je eigen eindredacteur.

Speedsurvey

De leerlingen gaan op onderzoek en proberen zoveel mogelijk antwoorden te verzamelen over nepnieuws. Nadien gaan ze met elkaar in debat.

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Werkblad voor de leerlingen met de vragen

UITLEG WERKVORM

- Verdeel de klas in groepjes.

- **Overlegronde**

De leerlingen gaan op onderzoek. Wat is nepnieuws? Hoe kan je nepnieuws herkennen? Is nepnieuws een nieuw fenomeen? Hebben ze een duidelijk antwoord gevonden? Wat hebben ze geleerd? Welke vragen willen ze nog meer in detail bespreken met hun medeleerlingen?

- **Interactieronde**

Meng de groepen. De leerlingen gaan met elkaar in gesprek en proberen van elkaar dingen te weten te komen. Hebben de leerlingen dezelfde dingen geleerd of zijn er verschillen? Hoe komt dit? Elke journalist bekijkt een onderwerp vanuit een bepaalde invalshoek. De leerlingen gebruiken verschillende bronnen.

- **Overlegronde**

De leerlingen gaan tot slot terug in hun eigen groep zitten. Hebben ze nog andere dingen geleerd van hun medestudenten? Wat willen ze nog toevoegen bij hun antwoord?

- **Verwerking**

Tot slot maken ze een artikel of een videoverslag met de belangrijkste aspecten die ze van de dag opgestoken hebben en van hun medeleerlingen. Het is belangrijk dat ze hier ook een antwoord geven op de vragen die ze vooraf gemaakt hadden. Dit kunnen ze eventueel ook thuis doen.

Waar of niet waar? Doe de test.

Zijn volgende nieuwsberichten echt of niet? Doe de test. Kunnen de leerlingen de juiste nieuwsberichten eruit halen? Weet je het niet zeker? Ga op zoek naar deze verhalen via Google. De linken zijn niet opgenomen. Als het foutief is, zou je deze niet meer mogen vinden, toch?

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Je kan deze opdracht op verschillende manieren uitvoeren. De ene vraagt meer voorbereiding dan de andere.
- Bekijk de test via de online tool Socrative: Waar of niet waar - Fake news. De test is gebaseerd op een artikel van De Redactie en de Globe and Mail. Nummer test: SOC-28062400
Link: <https://b.socrative.com/teacher/#import-quiz/28062400>
- Je kan extra nieuwsberichten of verschillende vormen van berichten toevoegen zoals bijvoorbeeld artikels die verschijnen op Raaskalderij.be of in de Ideale Wereld. Het programma Basta heeft ook enkele valse berichten gepubliceerd die voor een experiment zijn. Of deze kunnen ook als verwerking dienen;
- Werkblad voor de leerling voor checklist

BENODIGDHEDEN

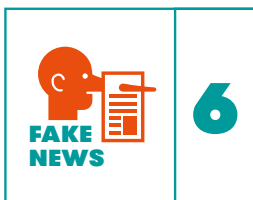
- Internet
- Werkblad voor de leerlingen om checklist te maken eventueel aangevuld met de voorbeelden

UITLEG WERKVORM

Er zijn verschillende mogelijkheden om met de nieuwsberichten aan de slag te gaan.

- **Optie 1**
Ga aan de slag met de online tool Socrative. De leerlingen gebruiken hun smartphone. Je kan kiezen om hen individueel de test te laten invullen of in groepjes tegen elkaar. Zijn de leerlingen niet zeker? Laat hen de artikels dan online opzoeken. Bespreek de antwoorden van de leerlingen en ga na welke vormen aan bod zijn gekomen. Laat hen ook een checklist maken om vals nieuws te herkennen. Met welke elementen houden ze het beste rekening? Nadien kan je hen ook het filmpje van Channel 4 tonen 'How to factcheck Fake newssites'.
- **Optie 2**
Verdeel de klas in groepjes van 4 of 5 leerlingen. Print voor elke groep de nieuwsberichten uit. Je kan deze via Socrative downloaden en afprinten. De leerlingen proberen de nieuwsberichten in de juiste categorie te plaatsen. Zijn de leerlingen niet zeker? Laat hen de artikels dan online opzoeken. Bespreek nadien het resultaat van de groepen in de klas. Heeft iedereen hetzelfde gevonden? Wat waren de verschillen? Waarom is iets echt of vals volgens hen? Welke vormen herkennen ze? Laat de leerlingen nadien een checklist maken om vals nieuws te herkennen. Met welke elementen houden ze het beste rekening? Je kan hen ook het filmpje van Channel 4 tonen 'How to factcheck fake newssites'.
- **Verwerking**
Ga na of de leerlingen aan de hand van de checklist echte nieuwsberichten van valse kunnen onderscheiden. Je kan hen zelf (valse) berichten laten maken.

Zelf een misleidend of foutief nieuwsbericht maken

De leerlingen maken hun eigen versie van het nieuws.
Kunnen ze de echte berichten van de valse onderscheiden?

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT EN BENODIGDHEDEN

→ Internet voor www.krantenmaker.be

UITLEG WERKVORM

- Verdeel de klas in groepjes. Elke groep maakt een echt en een vals bericht met beeldmateriaal over een bepaald onderwerp dat recent in het nieuws geweest is. De leerlingen kunnen hiervoor de tool Krantenmaker gebruiken. Je kan pagina's toevoegen aan een krant en van tekst, foto – en videomateriaal voorzien.
- Nadien lezen de leerlingen elkaars berichten en proberen ze te achterhalen welke waar gebeurd zijn en welke niet.
- **Nabespreking**
Wat zijn de kenmerken van foutieve informatie? Welke vormen van foutieve informatie heb je herkend? Hoe kan je foutieve informatie herkennen?

Beelden anders bekeken

Hoe kijken we naar foto's? Wat willen ze vertellen? En welk verhaal geven wij hieraan als we deze foto's zien?

VOORBEREIDING VOOR LEERKRACHT

- Bekijk de Observation challenge van First Draft News <https://firstdraftnews.org/en/education/curriculum-resource/test-your-verification-skills-with-our-geolocation-challenge/>

BENODIGDHEDEN

- Internet

UITLEG WERKVORM

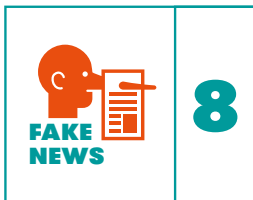
- Aan de hand van de tool van First Draft News gaan de leerlingen in groep na hoe beelden onze manier van kijken kunnen manipuleren.

15 MIN

- Je kan er ook voor kiezen om de beelden een voor een klassikaal te tonen en te bespreken. Laat de leerlingen dan eerst in groepjes nadenken over het mogelijke antwoord. Bespreek nadien klassikaal en ga na waarom de leerlingen een bepaald antwoord gegeven hebben. Er zullen ongetwijfeld verschillende antwoorden aan bod komen. Wat is belangrijk dat leerlingen weten wanneer ze naar beelden kijken? Hoe gaan ze hier mee om? Welke vragen stellen ze best?
- Geef de leerlingen de opdracht om foto's van nieuwsberichten te analyseren. Klopt het beeld met het artikel?

TIP Op zoek naar meer opdrachten rond beelden in het nieuws? Bekijk het pakket 'Beelden in het nieuws' op nieuwsindex.be of neem eens een kijkje op www.lerenmetbeelden.be.

'Wall of Fake News'

Wat hebben de leerlingen onthouden?
Welke tips zouden ze aan andere leerlingen geven?

BENODIGDHEDEN

- Post-its of kaartjes

UITLEG WERKVORM

---

10 MIN

- Elke leerling krijgt een post-it waarop ze een aantal of enkele vragen moeten beantwoorden: Wat is je bijgebleven van de les? Welke tip geef je mee? Wat ga je zelf doen om foutieve informatie te stoppen?
- Ze krijgen enkele minuten de tijd om individueel een antwoord te formuleren op de vragen.
- Hang de kaartjes nadien omhoog.